

Problem dzieciobójstwa w polskim prawie karnym

Życie człowieka, zajmuje pierwsze miejsce w hierarchii wszelkich innych dóbr, których pozostaje on wyłącznym dysponentem, zachowuje swoje uniwersalne walory nie tylko w wymiarze indywidualnym, lecz również na płaszczyźnie społecznej. Zakres bowiem ochrony, zagwarantowany niniejszemu dobru. Problematyka prawnego karnej ochrony życia ludzkiego skłania do nieustannych przemyśleń, przede wszystkim dlatego, że określenie zakresu tejże ochrony wymaga odpowiedzi na pytanie, od kiedy zaczyna się człowiek, która to wątpliwość stanowi jednocześnie obszar wzmożonej refleksji badawczej w etyce, filozofii czy teologii. Pozbawienie człowieka najbardziej cennego z jego dóbr, jakim jest życie, zawsze wyzwała wyjątkowo silne, negatywne reakcje emocjonalne, gdy ofiarą zabójstwa jest noworodek, a sprawcą czynu matka dziecka. Nietypowość zachowania dzieciobójczyny stanowi od dawna przedmiot szczególnego zainteresowania zarówno doktryny prawa karnego, jak i etyki, co skłania nas do podjęcia głębszych rozważań, których celem jest przede wszystkim wyznaczenie sposobu normatywnego rozstrzygnięcia analizowanego problemu.

Problem dzieciobójstwa w ostatnich latach wielokrotnie pojawiał się na łamach prasy codziennej. Świadczy to przede wszystkim o jego aktualności jak również o dużym zainteresowaniu jakie budzi w społeczeństwie taki wypadek. Dzieciobójstwo jest czynem szczególnym budzącym wiele kontrowersji prawnych, socjologicznych i medycznych. Stosunek do tego przestępstwa przeszedł na przestrzeni dziejów istotną ewolucję. Przeobrażeniu uległ również stosunek społeczeństwa do życia dziecka – od przedmiotowego traktowania w niektórych starożytnych państwach do

całkowitej ochrony w czasach współczesnych. Obecnie pozbawienie życia bezbronного nowonarodzonego dziecka przez matkę często spotyka się z wysokim rygoryzmem i odrzuceniem¹.

W następstwie zmian światopoglądowych również ustawodawcy zaczęli zajmować stanowisko wobec problemu dzieciobójstwa. Część z państw nie zdecydowała się na wyodrębnienie dzieciobójstwa jako jedynego w swoim rodzaju, inne zaś traktowały dzieciobójstwo jako czyn w typie uprzywilejowanym, a jeszcze inne zaostrzyły odpowiedzialność karną, tworząc typ kwalifikowany.

W Polsce dzieciobójstwo zostało uregulowane już w k.k. z 1818 r. Aczkolwiek od samego początku regulacje przestępstwa dzieciobójstwa wzbudzały liczne wątpliwości, dyskusje i spory. Na gruncie przyjętych w k.k. z 1932 r. rozwiązań kontynuowanych w kolejnych polskich kodeksach karnych to jest: kodeksie z 1969 r. i 1997 r., pojawiło się i nadal pojawia wiele niejasności wymagających uszczegółowienia.

Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 roku, w pierwotnym brzmieniu przedstawiał w sposób następujący przestępstwo dzieciobójstwa: „Matka, która zabija noworodka pod wpływem silnego przeżycia związanego z przebiegiem porodu, znacznym zniekształceniem dziecka lub ze szczególną sytuacją osobistą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”².

Dzieciobójstwem nazywamy zabicie przez matkę jej nowo narodzonego dziecka w okresie porodu i pod wpływem jego przebiegu. W myśl polskiego kodeksu karnego sprawcą dzieciobójstwa może być wyłącznie matka, a jego przedmiotem dziecko³. Kodeks karny wyodrębnia dzieciobójstwo z ogółu zabójstw i traktuje je jako przestępstwo uprzywilejowane (art. 149 k.k.) By można było

¹ K. Marzec, *Odrębne scenariusze życiowe kobiet sprawczyń dzieciobójstwa*, „Auxilium Socjale” 1998, nr 3–4, s. 9–10.

² R. Krajewski, *Prawne kontrowersje ochrony życia człowieka*, Płock 2004, s. 123.

³ J. A. Bartoszewski, J. Halaunbrenner-Lisowska, *Dzieciobójstwo. Aspekty prawne, medyczne i społeczne*, Warszawa 1974.

mówić o zabójstwie określonym w artykule 149 k.k. muszą jednocześnie zaistnieć dwa warunki tj.: zabójstwo noworodka przez matkę musi nastąpić w okresie porodu, zabójstwo dziecka przez matkę musi nastąpić pod wpływem przebiegu porodu.

Dzieciobójstwo niesie ze sobą wiele negatywnych emocji i spotyka się z nieprzychylnym odbiorem społecznym. Ludzie na ogół nie potrafią lub też nie chcą zrozumieć, dlaczego matka podejmuje decyzję o zabiciu lub porzuceniu własnego dziecka i skazaniu go na pewną śmierć. Należy zatem postawić tezę o wewnątrzrodzinnym charakterze dzieciobójstwa, bowiem większość sprawczyń nie podejmuje ryzyka ujawnienia ciąży – ukrywa ciążę lub też za przyzwoleniem rodziny dopuszcza się zabicia noworodka.

W większości przypadków dzieciobójczynie maskują swoją ciążę i na tej podstawie należy postawić kolejną tezę o braku akceptacji ciąży i mającego urodzić się dziecka.

W ocenie prawnej Kodeksu karnego możemy wyróżnić dwa rodzaje dokonywania dzieciobójstwa:

- bierne,
- czynne.

Dzieciobójstwo bierne polega na zaniechaniu udzielenia niezbędnej pomocy noworodkowi, czyli świadome – umyślne dopuszczenie do zgonu noworodka przez niepodwiązanie pępowiny, nienakarmienie i niezabezpieczenie przed działaniami szkodliwych wpływów czynników atmosferycznych⁴. Z medycznego punktu widzenia obowiązkiem jaki kobieta powinna spełnić po urodzeniu dziecka jest udzielenie pomocy noworodkowi. Sprowadza się to do odcięcia i do podwiązania pępowiny, umycia ciała i owinięcia dziecka w celu ochrony przed zimnem. Niewykonanie tych czynności może być traktowane jako dzieciobójstwo bierne. Z dzieciobójstwem czynnym, mamy do czynienia wówczas, gdy rodzica zadaje niemowlęciu uraz zewnętrzny w zamiarze pozbawienia go życia. Realizacja zamiaru przestępczego przebiega przy życiu stosunkowo typowych sposobów działania – około trzech

⁴B. Hołysz, *Kryminalistyka*, Warszawa 1981, s. 56.

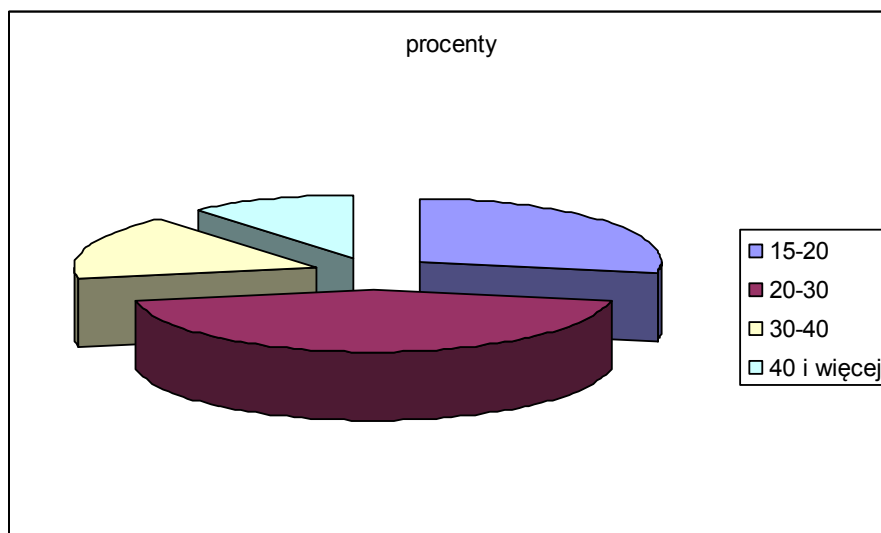
czwartych dzieciobójstw polega na czynnym spowodowaniu śmierci dziecka m.in.: zaduszenie, rozbicie główki, zadzierzgnięcie, zadławienie, zatkanie dróg oddechowych, zadanie ran kłutych, ciętych, zakopanie w ziemi żywego noworodka, natomiast jedna czwarta na biernym spowodowaniu śmierci m.in.: niepodwiązanie pępowiny, nienakarmienie, czy też porzucenie bez opieki⁵. Należy się zastanowić również, czy dzieciobójstwo można nazwać przestępstwem przemyślanym, tj. w którym sprawczyni realizuje swój cel według z góry przyjętego planu i opracowanych przez siebie wytycznych. Często trudno jest się dopatrzeć w dzieciobójstwie cech takiego czynu. Te dwa rodzaje dzieciobójstwa różnią się od siebie tym, że przy czynnym kobieta sama powoduje śmierć dziecka, zaś przy biernym jedynie świadomie nie przeszkadza jej nastąpieniu⁶.

Często przestępstwa dopuszczają się kobiety młode, rodzące po raz pierwszy, nierzadko w ukryciu i osamotnieniu, co pokazuje wykres nr 1.

⁵ M. Szewd, L. Wieczorek, *Dzieciobójstwo. Od przepisu prawa do indywidualnego przypadku*, Sosnowiec 2009, s. 45.

⁶ J. A. Bartoszewski, J. Halaunbrenner-Lisowska, *op. cit.*, s. 15.

Wykres 1. Wiek skazanych dzieciobójczyń

Źródło: opracowanie własne. Dane cytowane za: A. Gałęska-Śliwka, *Dzieciobójstwo Analiza karno-medyczna*, Toruń 2011, s. 17.

Znamiona dzieciobójstwa

W prawie karnym obowiązuje *zasada nullum crimen sine lege* czyli nie ma przestępstwa bez ustawy. Reguła ta zakłada, że cechy czynu powinny być określone, „by nie było wątpliwości, kiedy dany czyn jest przestępny i czym różni się od czynów innego typu”. Właśnie te cechy nazwiemy ustawowymi znamionami czynu przestępnego⁷. Ustawowe znamiona stanowią charakterystyczny zespół cech, które razem tworzą zarys typu przestępstwa. Poprzez wyodrębnienie istotnych, powtarzających się cech następuje typizacja przestępstw. Znamiona ustawowe przestępstwa to cechy, które określają zakres czynów przestępnych oraz granice karalności czynu, jak również stanowią o istocie przestępstwa⁸.

⁷ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*, Warszawa 1978, s. 69.

⁸ R. A. Stefański, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2008, s. 94.

Czyn przestępny to przestępstwo, czyli czyn zabroniony, zawi-niony, społecznie niebezpieczny w stopniu większym niż znikomy. Różnica pomiędzy czynem, czynem zabronionym a czynem przestępnym polega na stwierdzeniu faktu celowego zachowania.

W przypadku czynu zabronionego należy określić stronę przedmiotową, natomiast jeśli chodzi o czyn przestępny powinno określić się oba wymienione elementy⁹. Zwracając uwagę na ustawowe znamiona przestępstwa należy powiedzieć iż są to cechy, które zostały określone w ustawie – wszystkie razem charakteryzują przestępstwo, aby mogło nastąpić prawidłowe skazanie, muszą być one udowodnione. Są to cechy zewnętrznego zachowania człowieka, dotyczą także skutku i okoliczności popełnienia czynu, cech samego człowieka i jego psychicznego stosunku do własnego zachowania¹⁰. Obecnie w polskim prawie karnym można wyodrębnić znamiona nazwowe, opisowe, wartościujące i normatywne. Znamiona normatywne i opisowe mają charakter jednoznaczny i wyrazisty, wartościujące zaś przeciwnie, dają szerokie możliwości interpretacji.

Mówiąc o przedmiocie ochrony, mamy na myśli dobra, które według ustawy zagrożone są czynami wyczerpującymi znamiona danego typu przestępstwa. Posługiwanie się tą definicją ułatwia zrozumienie celu, w jakim dany przepis został wydany. Możemy wyróżnić następujące rodzaje przedmiotów ochrony tj. rodzajowy i indywidualny. Rodzajowy przedmiot ochrony (zamachu) jest to swoista synteza norm, które obejmują ochroną dobra podobne pod względem rodzajowym. Natomiast indywidualny przedmiot ochrony (zamachu) to dobro, które jest chronione konkretnym przepisem lub też na które skierowany jest zamach przestępny¹¹. Przedmiot czynności wykonawczej jest to przedmiot, na którym jest dokonany czyn przestępny np. ciało ludzkie. Tak więc życie ludzkie jest rodzajowym przedmiotem ochrony tego przepisu,

⁹ A. Księżpolska-Breś, *Odpowiedzialność karna za dzieciobójstwo w prawie polskim*, Warszawa 2010, s. 52.

¹⁰ Tamże, s. 69.

¹¹ A. Księżpolska-Breś, *op. cit.*, s. 54.

natomiast ubocznym funkcjonowanie rodziny. W doktrynie za subiektywny przedmiot ochrony tego przepisu przyjmuje się życie dziecka w okresie porodu. Należy wyróżnić cztery główne metody definiowania początkowej ochrony życia noworodka tj.:

- Kryterium rozwojowego, odnoszącego się do zdolności dziecka do samodzielnego życia poza organizmem matki;
- Kryterium położniczego, kładącego nacisk na chwilę rozpoczęcia porodu, a więc od pojawienia się bólów porodowych;
- Kryterium przestrzennego, czyli fizycznego, przejawiającego się w uzyskaniu przez dziecko fizycznej autonomii;
- Kryterium fizjologicznego, uznającego za moment przełomowy zaczerpnięcia pierwszego samodzielnego oddechu¹².

Znamiona strony przedmiotowej określają, na czym polega przestępstwo. Wskazują moment dokonania go, a także pomagają oznaczyć ogólne formuły dotyczące usiłowania, podżegania, pomocnictwa. Przez definicję strona przedmiotowa, rozumiemy zewnętrzne zachowanie się sprawcy, jego sposób działania, okoliczności i skutki tego działania oraz ewentualne użyte przez niego środki. „Zewnętrzne zachowanie” podmiotu – zgodnie z zasadą *cogitationis poenam nemo patitur* – co oznacza, że prawo karne wkracza w sferę myśli podmiotu, dopóki nie zostaną one uewnętrznione i zamienione w czyn, który narusza określone dobro prawnie chronione¹³. Czynu zabronionego można dokonać zarówno przez działanie, jak i zaniechanie, aczkolwiek w tym ostatnim przypadku należy zaznaczyć, że odpowiedzialność za zaniechanie występuje wówczas, gdzie zachodzi prawny obowiązek działania. Przez działanie rozumiemy sterowane wolą zachowanie człowieka, które objawia się w podjęciu określonych czynności celowych. Zaniechanie jest to zdeterminowane wolą powstrzymanie się przez konkretny podmiot od działania, którego się od niego wymaga i które jest obiektywnie możliwe do podjęcia

¹² Tamże, s. 57.

¹³ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2004, s. 114.

w danym miejscu i czasie¹⁴. Znamię strony przedmiotowej może obejmować wielokrotność działania. Jeżeli zostaną spełnione warunki ciągłości, będzie to przestępstwo ciągłe. Możliwe są również okoliczności, w których znamię czasownikowe obejmie zarówno czynność jednorazową jak i wielokrotną lub też gdy jedynie wielokrotność lub trwałość działania zaświadczy o popełnieniu czynu zabronionego. Zmiany, które zachodzą w wyniku działania przestępnego zachodzą w przedmiocie czynności wykonawczej, gdzie mogą być to osoby lub rzeczy, należy określić jako następstwo. Zachowanie przestępne, polega na fizycznym oddziaływaniu na jakiś przedmiot materialny, np. spowodowaniu zmian fizycznych w samym przedmiocie poprzez jego uszkodzenie. Oddziaływanie to może być skierowane na określone miejsce i polegać na jego zmianie.

Następnym rodzajem skutku jaki pojawia się po działaniu jest następstwo. Następstwo jest skutkiem właściwym tylko w przypadku typu kwalifikowanego przestępstwa¹⁵.

Z definicją skutku wiąże się pojęcie związku przyczynowego, które należy traktować jako domniemane znamię licznych przestępstw. W zależności od tego, czy skutek określający popełnienie przestępstwa znajdzie się lub nie wśród znamion danego typu przestępstwa, możemy mówić w doktrynie o przestępstwach materialnych, czyli znaczących skutkiem, oraz o przestępstwach formalnych, czyli nieznaczących skutkiem.

Przestępstwo dzieciobójstwa z art. 149 k.k., obok przestępstw określonych w art. 148 § 4 i art. 150 k.k., jest uprzywilejowanym typem zabójstwa z art. 148 k.k. Podstawę uprzywilejowania w tych trzech przypadkach tworzy nietypowa struktura psychiczna sprawcy która wpływa na jego zachowanie¹⁶. W przypadku czynu zabronionego jakim jest dzieciobójstwo – następuje ono ze względu na okoliczności w jakich dochodzi do czynności sprawczej. Tworzą one znamiona zarówno strony przedmiotowej jak

¹⁴ Tamże, s. 114.

¹⁵ I. Andrzejew, *op. cit.*, s. 192.

¹⁶ A. Książpolska-Breś, *op. cit.*, s. 74.

i podmiotowej. Analizując uprzywilejowany typ przestępstwa, należy odwołać się do stopnia społecznego niebezpieczeństwa czynu – dziś mówimy – społecznej szkodliwości czynu. Ustalając określony typ przestępstwa, możemy przewidzieć jego odmiany o wyższym lub niższym poziomie społecznego niebezpieczeństwa czynu. Czynność sprawcza przestępstwa z art. 149 k.k. polega na zabijaniu. Jest to zachowanie, które pozostaje w związku przyczynowym ze śmiercią nowonarodzonego dziecka. Czyn ten więc jest przestępstwem materialnym, czyli skutkiem znaczącym. Zostaje ono dokonane w momencie uśmiercenia noworodka. Zachowanie matki może się opierać zarówno na działaniu jak i na zaniechaniu. Do działań najczęściej spotykanych możemy zaliczyć zatkanie dziecku dróg oddechowych, utopienie, rzadziej podcięcie szyi nożem i inne. Zaniechanie natomiast występuje, gdy matka dopuści się porzucenia dziecka, np. w lesie bądź na śmietniku, niepodwiązania pępowiny, nienakarmienia itp. W sytuacji zaniechania są spełnione przesłanki określone w art. 2 k.k. Sąd Najwyższy wielokrotnie zwracał uwagę, iż w przypadku zaniechania nie będzie można przypisać matce skutku w postaci śmierci dziecka, jeśli matka nie miała możliwości udzielenia dziecku pomocy lub też gdy nie miała w tym zakresie wiedzy¹⁷. Zgodnie z orzecnictwem – czynności wykonawcze dzieciobójstwa nie muszą być tożsame z niezachowaniem reguł ostrożności przy porodzie¹⁸. Czyn jaki popełnia kobieta poprzez usiłowanie zabicia nowonarodzonego dziecka przez zaniechanie udzielenia mu podstawowej pomocy po urodzeniu należy kwalifikować jako przestępstwo z art. 13 § 1 w zw. z art. 149 lub 148 k.k.

Strona przedmiotowa przestępstwa z art. 149 k.k. ukazuje dwa bardzo ważne znamiona m.in.: matka podejmuje czynność sprawczą w okresie porodu, pod wpływem jego przebiegu.

Niezwykle ważną kwestią związaną z omawianym przestępstwem jest sam poród. Wyróżnić możemy następujące kryteria

¹⁷ M.P. z 2007 r., nr 46, poz. 547.

¹⁸ Wyrok SA w Katowicach z dnia 17 października 2003 r., II AKa 259/03, KZS 2003, z. 11, poz. 29.

mające na celu pomoc w zdefiniowaniu pojęcia „w okresie porodu” tj.:

- kryterium medyczne – według którego okres ten kończy się wraz wydaleniem łożyska,
- kryterium psychologiczne – gdzie, następuje rozszerzenie definicji porodu o okres następujący po zakończeniu fazy łożyskowej i trwający do ustania zmian natury psychicznej występującej u położnicy.

Mówiąc o zabójstwie dziecka, którego dopuściła się matka – musi odbyć się w czasie porodu lub bezpośrednio po nim, gdy psychika kobiety rodzącej została zachwiana pod wpływem wstrząsu spowodowanego porodem. Dodatkowo przebieg porodu musi pozostawać w związku przyczynowym, jak również z psychiką rodzącej i wywrzeć wpływ na decyzję uśmiercenia noworodka. Do przyjęcia kwalifikacji prawnej z art. 149 k.k. niezbędne jest również równoczesne spełnienie wymagań, które dotyczą działania zarówno w okresie porodu jak i pod wpływem jego przebiegu. Kwalifikację z art. 149 k.k. przyjmujemy tylko wówczas, gdy zostanie stwierdzone, iż działanie matki zachodzi pod wpływem czynników porodowych¹⁹.

Podmiotem przestępstwa jest sprawca, czyli wyłącznie człowiek jako osoba fizyczna. Sprawstwo to pojęcie szeroko rozumiane i obejmuje ono różne formy popełnienia przestępstwa – nazywane jest forami zjawiskowymi takimi jak: podżeganie, pomocnictwo, sprawstwo, oraz współsprawstwo. Zarówno w ustawie z 1997 roku jak i w kodeksie karnym z 1969 r. ustawodawca nie określał podmiotu szczegółowo, ale ogólnie, posługując się zaimkiem „kto”. Termin podmiotu przestępstwa dotyczy zagadnienia wieku i poczytalności. W trakcie badania znamion podmiotu przestępstwa należałoby się odnieść do przestępstwa indywidualnego. Przestępstwa indywidualne możemy podzielić na właściwe i niewłaściwe. Przestępstwa indywidualne właściwe mają miejsce w przypadku, których szczególna cecha podmiotu zalicza się do

¹⁹ A. Księżpolska-Breś, *op. cit.*, s. 84.

znamion typu podstawowego, natomiast przestępstwa indywidualne niewłaściwe to takie w przypadku, których szczególna cecha podmiotu należy do znamion typu kwalifikowanego lub uprzywilejowanego. Do tej grupy zaliczamy – przestępstwo dzieciobójstwa z art. 149 k.k., które stanowi typ uprzywilejowany przestępstwa z art. 148 k.k.

Zatem dzieciobójstwo jest przestępstwem indywidualnym, a dokładniej mówiąc przestępstwem indywidualnie niewłaściwym. Podmiotem przestępstwa z art. 149 k.k. może być tylko matka nowo narodzonego dziecka, bez względu na okoliczności związanych z urodzeniem. Osoby trzecie, które swoim zachowaniem podzegały matkę do zabicia jej dziecka lub pomagały jej w tym, wypełniają znamiona przestępstwa z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 148 § 1 k.k., a nie w zw. z art. 149 k.k. Osoby te mają świadomość, że pomagają matce, a więc podmiotowi, którego dotyczy szczególna okoliczność osobista. Mimo, iż ta okoliczność nie dotyczy bezpośrednio pomagającego, to jednak poniesie on za to odpowiedzialność karną. Przepis ten odnosi się do znamion tworzących typy przestępstw indywidualnych, zarówno właściwych, jak i niewłaściwych, a mianowicie współdziałający w przestępstwie indywidualnym niewłaściwym w typie uprzywilejowanym odpowiada zawsze za typ podstawowy²⁰.

Podsumowując, z uprzywilejowania przewidzianego w przepisie art. 149 k.k. nie mogą korzystać współdziałający w przestępstwie. Należy uwzględnić ścisły związek, który zachodzi pomiędzy podmiotem przestępstwa z art. 149 k.k., a więc matką dziecka a jej szczególnym stanem psychicznym, który stanowi okoliczność ściśle osobistą. Ważna jest prawidłowość, zgodnie z którą okoliczności osobiste, wyłączające lub łagodzące albo zaostrzające odpowiedzialność karną uwzględnia się tylko wobec osoby, której do-

²⁰ A. Księżpolska-Breś, *op. cit.*, s. 110.

tyczą²¹. Współsprawcy, podżegacze, pomocnicy odpowiadać będą za zabójstwo zwykłe z art. 148 § 1 k.k.²²

Pod pojęciem znamiona strony podmiotowej rozumiemy zjawiska psychiczne, które towarzyszą zewnętrznemu zachowaniu. Definicja strony podmiotowej w języku prawniczym utożsamia się z winą. Kolejnym obok związku przyczynowego warunkiem koniecznym do orzeczenia odpowiedzialności za przestępstwo jest właśnie wina. Podstawa odpowiedzialności – wina, ma charakter ogólnie fizyczny. Dotyczy ona zagadnienia wolności woli, jak również kwestii wyboru postępowania. W ujęciu normatywnym wina jest to stosunek sprawcy do realizacji czynu zabronionego. Możemy wyróżnić trzy podstawowe wymogi pozwalające przypisać komuś winę:

- zdolność do ponoszenia winy, która to zdolność zależy od osiągnięcia odpowiedniego wieku i stanu umysłowego, umożliwiającego rozpoznanie znaczenia swoich czynów oraz zapewniającego zdolność kierowania swoim postępowaniem;
- rozpoznanie przez sprawcę bezprawności swojego zachowania – niezawiniona nieświadomość bezprawności czynu wyłącza ewentualne przypisanie sprawcy winy;
- wymóg zachowania zgodnego z prawem, co jest uzależnione od sytuacji motywacyjnej sprawcy²³.

W kodeksie z 1997 roku konstrukcja przestępstw kwalifikowanych obejmuje następujące kombinacje umyślności i nieumyślności: przestępstwa umyślno-nieumyślne; przestępstwa umyślno-umyślne; przestępstwa nieumyślno-nieumyślne²⁴. Dzieciobójstwo polega na umyślnym zabiciu przez matkę noworodka. W przypadku dzieciobójstwa mogą wystąpić obie postaci zamiaru, i tak za-

²¹ I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1973, s. 344.

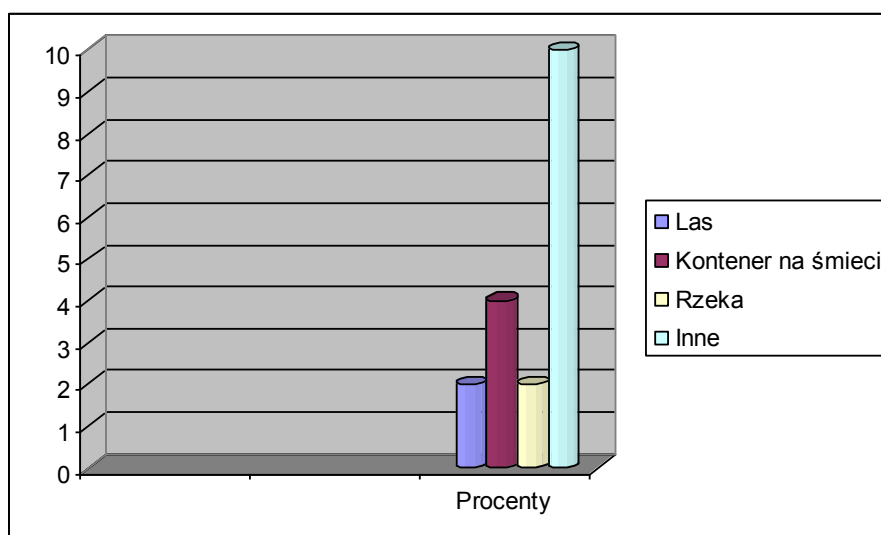
²² W. Wolwer, *Zarys wykładu systematycznego: część ogólna 1*, Warszawa 1947, s. 152.

²³ A. Marek, *op. cit.*, s. 136.

²⁴ A. Książpolska-Breś, *op. cit.*, s. 116.

miar ewentualny może przejawiać się przez akt gwałtowny – utopienie bądź też uduszenie itp., jak również przez akt ukierunkowanej bierności – pozostawienie po urodzeniu dziecka bez pomocy i opieki co powoduje śmierć w skutek wyziębienia, zachłyśnięcia itp. Matka jako pomiot przestępstwa z art. 149 k.k. dotknięta jest pewnymi zaburzeniami natury psychicznej, które sprawiają, że nie jest ona w stanie zarówno rozpoznać swojego zachowania, ja i pokierować swoim postępowaniem. Dlatego też w znacznym stopniu zdarza się, iż miejsca znajdowania zwłok dzieci są bardzo różne co przedstawia nam wykres 2.

Wykres 2. Miejsca znajdowania zwłok noworodków

Źródło: opracowanie własne. Dane cytowane za: A. Gałęska-Śliwka, *Dzieciobójstwo. Analiza karno-medyczna*, Toruń 2011, s. 17.

Ustawowy wymiar kary to zespół przepisów, które określają następstwa karne dla sprawcy. W głównej mierze chodzi tu o sankcję, która grozi za dany typ przestępstwa. Ustawowy wymiar kary określa granice swobody sędziowskiej. Nie jest to swo-

boda absolutna, lecz względna²⁵. Przy dokonaniu subsumcji stanu faktycznego oraz wymierzeniu kary należy się odnieść do trzech głównych grup przesłanek. Dotyczy to każdego typu przestępstwa, w tym także przestępstwa dzieciobójstwa²⁶.

Podstawę odpowiedzialności karnej stanowi czyn. Możemy wyróżnić następujące koncepcje pojmowania czynu: prawnokarną oraz socjologiczną. Pod pojęciem prawnej jedności czynu rozumiemy przestępstwa złożone, a także przestępstwa o znamionach określonych wieloczynowo, oraz czyn ciągły.

Najbardziej przydatną koncepcją przy ustalaniu kryteriów jedności czynu jest określenie:

- zawartości czasu i miejsca,
- rodzaju naruszonego dobra,
- kierunku zamachu,
- charakteru aktu woli.

W prawie karnym wyróżniamy rzeczywisty oraz pozorny zbieg przepisów ustawy. Jeżeli zachodzi łączenie się zakresów znamion czynów zabronionych, wówczas mamy do czynienia z rzeczywistym zbiegiem przepisów ustawy. Pozorny zbieg przepisów ustawy występuje wtedy, gdy między zakresami znamion zachodzi stosunek wykluczania. Zbieg rzeczywisty może być zbiegiem właściwym lub niewłaściwym²⁷. Możemy, również rozróżnić pozorny, czyli pomijany zbieg przepisów ustawy, który odnosi się do zasady specjalności. Zasada *lex specialis derogat legi generali* zakłada, że przepis szczególny wyłącza przepis ogólny. Reguła ta ma zastosowanie, gdy w grę wchodzi przepis określający przestępstwo typu podstawowego oraz przepis określający przestępstwo typu kwalifikowanego bądź uprzywilejowanego. W przypadku przestępstwa dzieciobójstwa art. 149 k.k. stanowi *lex specialis* w sto-

²⁵ R. A. Stefański, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2008, s. 304.

²⁶ A. Księżpolska-Breś, *op. cit.*, s. 123.

²⁷ M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, *Prawo karne materialne*, pod red. M. Mozgawy, Kraków 2006, s. 328.

sunku do art. 148 § 1 k.k.²⁸ z kolei niewłaściwy zbieg przepisów obejmuje przypadki, w których do oceny jednego czynu bierze się pod uwagę, co najmniej dwa przepisy ustawy, aczkolwiek poprzez zastosowanie zasady subsydiarności i konsumpcji możliwe jest ustalenie stosowania jednego przepisu²⁹.

Rzeczywisty zbieg przepisów ustawy odnosi się do dwóch możliwych rozwiązań. Pierwsze z nich nosi nazwę idealnego zbiegu przestępstw i zakłada, że sprawca popełnia tyle przestępstw, z ilu przepisów może być zakwalifikowany jego czyn³⁰. Drugie rozwiązanie w ramach rzeczywistego zbiegu przepisów ustawy zakłada, iż czyn sprawcy zawsze pozostaje tylko jednym przestępstwem, niezależnie od liczby prawno-karnych ocen tego czynu. Określić zatem należy dwie konstrukcje które określają sposób kwalifikowania czynu – eliminacyjny i kumulatywny zbieg przepisów ustawy. Zbieg eliminacyjny, mówi nam, że jeżeli jeden czyn wypełnia znamiona kilku przepisów ustawy, to zarówno kwalifikacja prawna czynu, jak i wymiar kary odbywają się na podstawie tego przepisu, który przewiduje najsurowszą karę, natomiast pozostałe przepisy ulegają eliminacji. Środki karne i zabezpieczające mogą być orzeczone na podstawie tego właśnie przepisu lub innych zbiegających się przepisów. Natomiast w przypadku kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy mamy do czynienia z łączeniem się norm. Oznacza to, że sprawca nie popełnia ani dwóch przestępstw, ani tylko jednego z dwóch przestępstw, lecz popełnia przestępstwo szczególne, które odpowiada wspólnemu polu łączących się norm³¹.

W przypadku zbiegu przepisów występuje jeden czyn, a gdy mowa o zbiegu przestępstw, mamy do czynienia z kilkoma czynami popełnionymi przez sprawcę³². Inaczej mówiąc, zbieg prze-

²⁸ A. Księżpolska-Breś, *op. cit.*, s. 141.

²⁹ M. Mozgawa, *Odpowiedzialność karna za przestępstwo naruszenia nietykalności cielesnej*, Lublin 1991, s. 67.

³⁰ Tamże, s. 84.

³¹ W. Wolwer, *Kumulatywny zbieg przepisów ustawy*, Warszawa 1960, s. 40–50.

³² M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, *op. cit.*, s. 333.

stępstw to struktura wieloczynowa, a zatem przypadek, gdy sprawca popełnia kilka czynów, a którykolwiek z nich narusza jakiś przepis ustawy karnej. Rozróżniamy zbieg jednorodząjowy oraz wielorodząjowy. Zbieg rodzajowy występuje wtedy, gdy sprawca popełnił kilka czynów tego samego rodzaju, np. kilka kradzieży, a ze zbiegiem wielorodząjowym mamy odczynienia wtedy, gdy czyn jest różnego rodzaju. Właściwy zbieg przestępstw może występować jako zbieg realny albo jak ciąg przestępstw. Realny zbieg przestępstw należy odnieść do art. 85 k.k. – dotyczy on sytuacji, gdy sprawca popełnia dwa przestępstwa lub więcej przestępstw zanim zapadnie chociażby nieprawomocny wyrok za którekolwiek z nich. Szczególną postacią realnego zbiegu przestępstw jest ciąg przestępstw, o którym mowa w art. 91 k.k. – występuje wówczas, gdy sprawca dopuszcza się dwóch lub więcej zachowań, a każde z nich stanowi realizację znamion jakiegoś przestępstwa. Sprawca popełnia je w podobny sposób, w krótkich odstępach czasu, a ponad to zanim zapadł pierwszy, nieprawomocny wyrok za którekolwiek z nich. Każde z przestępstw powinno wyczerpywać znamiona tego samego przepisu.

W przypadku przestępstwa dzieciobójstwa trudno jest opisać, chociaż by tylko teoretycznie, przypadek, który można by uznać za ciąg przestępstw. Realne wydaje się spełnienie takich warunków jak: jednolitość kwalifikacji prawnej każdego z przestępstw, podobny sposób ich popełniania czy też popełnienie ich przed zapadnięciem pierwszego wyroku. Wymóg popełnienia czynu zabronionego w krótkich odstępach czasu jest mało prawdopodobny, ponieważ matka, która popełniłaby przedstawiane przestępstwo, musiałaby zaraz po porodzie zająć w kolejną ciążę, która podobnie jak poprzednia zakończyłaby się zabiciem dziecka w okresie porodu. Prawdopodobieństwo wystąpienia takich okoliczności jest bardzo małe w wręcz nie możliwe. Pozorny zbieg przestępstw ma miejsce, gdy niektóre z przestępstw zostają pominięte przy wymiarze kary. Wolno zatem mówić o czynie głównym i czynach pochłoniętych. Czyny pochłonięte możemy podzielić na współukarane uprzednie oraz następcze. Dzieciobójczynie w wielu przy-

padkach naruszały swoim zachowaniem również inne przepisy między innymi art. 262 § 1 k.k. W takiej sytuacji należało przyjąć, iż przestępstwo dzieciobójstwa oraz znieważenia zwłok pozostawały w zbiegu realnym. Zachowanie skazanych polegało na tym, że po zabiciu dziecka jego zwłoki pozostawiały w różnych miejscach, jak śmietniki, rzeka, czy w lesie.

Chociaż mamy XXI wiek to i statystyki policyjne są przerażające. I choć z roku na rok ilość dzieciobójstw się zmniejsza, to nadal szokuje fakt dokonania tego czynu co przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Liczba dzieciobójstw stwierdzonych przez policję w latach 2001-2012

Rok	Art. 149 k.k. Dzieciobójstwo
2012	22
2011	24
2010	26
2009	28
2008	33
2007	34
2006	42
2005	41
2004	61
2003	41
2002	46
2001	46

Źródło: <http://www.statystyka.policja.pl/>. Dzieciobójstwo art. 149.

Mimo, iż liczba dzieciobójstw spada to, wiele z nas zadaje sobie pytanie, co takiego stało się w Polsce, że mamy do czynienia z problemem dzieciobójstwa. Media przedstawiają te wszystkie tragedie, jako ze sobą niezwiązane, ale jest to oczywiste uproszczenie i próba odwrócenia uwagi od tego, co jest praprzyczyną tego bestialstwa. Przypadki śmierci noworodków są nie tylko winą nieodpowiedzialnych matek, ale wynikają też z zewnątrz między innymi z barku oświaty seksualnej, biedy, alkoholu jak również bezrobocia. Próbując dotrzeć do genezy tych dramatycznych wydarzeń, jakie ostatnio rozgrywają się w naszym kraju zapewne wiele osób zadaje sobie pytanie jak można zabić własne dziecko.

Dzieciobójstwo budzi wiele negatywnych emocji i spotyka się z bardzo nieprzychylnym odbiorem społecznym. Ludzie na ogół nie potrafią zrozumieć, dlaczego kobieta podejmując decyzję o zabiciu lub porzuceniu własnego dziecka i skazaniu go na pewną śmierć, najczęstszymi przyczynami takiego postępowania jest bieda, alkohol itp.

Każdy, kto spotkała się z problemem dzieciobójstwa powinien zadać sobie pytanie: jak dochodzi do tego, że matka zabija swe nowonarodzone dziecko? Czyn ten cechuje się między innymi gwałtownością oraz brutalnością, zatem możemy powiedzieć, iż jest on całkowitym zaprzeczeniem najwznieślejszych uczuć ludzkich, jakimi są uczucia macierzyńskie. Prasa i telewizja na ten temat wykazuje, że poglądy na dzieciobójstwo do dziś nie przybrały ostatecznego kształtu.